

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

ОБЛАСНИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ТА МЕТОДИКА
ПРОВЕДЕННЯ ІНСТРУКТАЖІВ З ПИТАНЬ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ
ТА ДІЙ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

м. ВІННИЦЯ
2019

ВИМОГИ КЕРІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ІНСТРУКТАЖІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ДІЙ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Основні законодавчі та нормативно-правові вимоги щодо проведення інструктажів з питань цивільного захисту, пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях містяться у Кодексі цивільного захисту України, постанові Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. №444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2018 р. №592), Правилах пожежної безпеки в Україні, Правилах техногенної безпеки в сфері цивільного захисту на підприємствах, в організаціях, установах та на небезпечних територіях тощо.

*Особи під час прийняття на роботу та працівники щороку за місцем роботи проходять **інструктаж з питань цивільного захисту, пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях.***

*Особи, яких приймають на роботу, пов'язану з підвищеною пожежною небезпекою, мають попередньо пройти спеціальне навчання (**пожежно-технічний мінімум**)...*

Допуск до роботи осіб, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з питань цивільного захисту, зокрема з пожежної безпеки, забороняється.

Кодекс цивільного захисту України, р. IV, гл. 10, ст. 40

*Особи у разі прийняття на роботу та працівники щороку за місцем роботи проходять **інструктаж з питань цивільного захисту, пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях...***

*Програми проведення інструктажів (**вступний, первинний, повторний, позаплановий та цільовий**), програми навчання посадових осіб з питань пожежної безпеки та програми спеціального навчання (**пожежно-технічний мінімум**) затверджуються керівниками підприємств, установ та організацій.*

Постанова КМУ №444 від 26.06.2013, п.16

*Усі працівники при прийнятті на роботу на робочому місці повинні проходити **інструктажі з питань пожежної безпеки***

Правила пожежної безпеки в Україні, п.15

Проведення інструктажів відноситься до основних завдань й обов'язків суб'єктів господарювання у сфері цивільного захисту, вони обов'язкові й здійснюються в робочий час за рахунок коштів роботодавця.

Інструктаж і перевірка знань проводяться у порядку, визначеному підприємством, установою та організацією на основі вимог нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту.

Крім того, для отримання працівниками відомостей про конкретні дії у надзвичайних ситуаціях на підприємстві, в установі та організації обладнується з урахуванням особливостей виробничої діяльності **інформаційно-довідковий куточок з питань цивільного захисту**, що є частиною приміщення загального користування, у якій тематично оформляється стенди, розміщуються схеми, навчальні посібники й зразки, передбачені програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях. Тематичне наповнення інформаційно-довідкового куточка визначається з урахуванням заходів, передбачених **планом реагування на надзвичайні ситуації**, та містить інформацію про наявні можливості й ресурси підприємства, установи, організації з протидії небезпечним факторам, імовірних для місця їх розташування.

Основні проблемні питання, пов'язані з проведенням інструктажів

На сьогодні в практичній площині можна виділити такі основні питання, пов'язані з проведенням інструктажів:

1. Не визначено порядок проведення інструктажів у зв'язку з відміною дії Типового положення про інструктажі, спеціальне навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки на підприємствах, в установах та організаціях України.
2. Відсутня офіційна форма журналу реєстрації інструктажів.
3. Чітко не визначені питання, які потрібно висвітлити під час проведення інструктажів в частині цивільного захисту та дій у надзвичайних ситуаціях.
4. Відсутні чіткі методики проведення інструктажів.

Система проведення інструктажів з питань пожежної безпеки налагоджена протягом багатьох років, вони проводяться за конкретними інструкціями, які зазначаються у журналі реєстрації інструктажів. Її доцільно зберегти, і враховуючи вимоги законодавства, необхідно додати ще інструктаж з питань цивільного захисту та дій у надзвичайних ситуаціях. Таким чином, усі необхідні питання, передбачені вимогами, будуть доведені до особи, яку інструктують.

ВИДИ ІНСТРУКТАЖІВ, ГРУПИ ОСІБ, ЯКІ ЇХ ПРОХОДЯТЬ

За характером і часом проведення інструктажі поділяються на **вступний, первинний, повторний, позаплановий та цільовий**.

ВСТУПНИЙ інструктаж проводиться:

- ✓ з усіма працівниками, які приймаються на постійну або тимчасову роботу, незалежно від їх освіти, стажу роботи та посади;
- ✓ з працівниками інших організацій, які прибули на підприємство й беруть безпосередню участь у виробничому процесі або виконують інші роботи для підприємства;
- ✓ із сезонними працівниками;
- ✓ з учнями та студентами, які прибули на підприємство для проходження трудового або професійного навчання;
- ✓ з екскурсантами, котрі відвідують підприємство;
- ✓ з іншими категоріями працівників (громадян) за рішенням керівника.

Вступний інструктаж може проводитися посадовими особами з питань цивільного захисту, відповідними спеціалістами, фахівцями, посадовими особами відповідно до наказу (розпорядження) роботодавця (керівника суб'єкта господарювання), які в установленому порядку пройшли навчання й перевірку знань з питань пожежної безпеки, цивільного захисту, дій у надзвичайних ситуаціях.

Вступний інструктаж проводиться в спеціально обладнаному приміщенні з використанням сучасних технічних засобів навчання, навчальних і наочних посібників за програмою (переліком питань), розроблених з урахуванням особливостей виробництва (об'єкта). Програма й тривалість інструктажу затверджуються керівником суб'єкта господарювання.

ПЕРВИННИЙ інструктаж проводиться до початку роботи безпосередньо на робочому місці з працівником:

- ✓ новоприйнятим (постійно чи тимчасово) на підприємство або до фізичної особи, яка використовує найману працю;

- ✓ який переводиться з одного структурного підрозділу підприємства до іншого;
- ✓ який виконуватиме нову для нього роботу;
- ✓ відрядженим з іншого підприємства, який бере безпосередню участь у виробничому процесі на підприємстві;
- ✓ з сезонними працівниками;
- ✓ з фахівцями будівельного профілю, які виконують будівельно-монтажні та інші роботи на території об'єкта.

Проводиться з учнями, курсантами, слухачами та студентами навчальних закладів:

- ✓ до початку трудового або професійного навчання;
- ✓ перед виконанням кожного навчального завдання, пов'язаного з використанням пожежо-вибухонебезпечних речовин, матеріалів, обладнання, інструментів тощо.

Первинний інструктаж на робочому місці проводиться індивідуально або з групою осіб одного фаху за діючими на суб'єкті господарювання інструкціями з питань пожежної безпеки. Планами реагування на надзвичайні ситуації (інструкціями щодо дій персоналу суб'єкта господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій тощо) відповідно до конкретних приміщень, де здійснюватимуть свою діяльність особи, яких інструктують.

Проведення первинного інструктажу з зазначеними категоріями працівників здійснюється відповідальною особою в кожному структурному підрозділі, призначеним наказом (розпорядженням) керівника.

ПОВТОРНИЙ інструктаж проводиться

на робочому місці індивідуально з окремим працівником або групою працівників, які виконують однотипні роботи, за обсягом і змістом переліку питань *первинного інструктажу*.

ПОЗАПЛАНОВИЙ інструктаж проводиться з працівниками на робочому місці або в спеціально обладнаному для цього приміщенні:

- ✓ у разі введення в дію нових або переглянутих нормативно-правових актів з питань пожежної безпеки, цивільного захисту, а також під час внесення змін та доповнень до них;
- ✓ у разі зміни технологічного процесу, заміні або модернізації устаткування, приладів та інструментів, вихідної сировини, матеріалів та інших факторів, що впливають на рівень ризиків виникнення надзвичайних ситуацій;
- ✓ у разі порушень працівниками вимог нормативно-правових актів, що призвели до аварій, пожеж тощо;
- ✓ для додаткового вивчення заходів пожежної безпеки на вимогу органів державного нагляду (контролю) під час виявлення ними недостатніх знань у працівників;
- ✓ під час перерв у роботі з підвищеними рівнями небезпеки, більш ніж на 30 календарних днів, а для решти робіт – 60 календарних днів;
- ✓ у разі надходження інформаційних матеріалів про аварії, пожежі, що сталися на аналогічних виробництвах (об'єктах);
- ✓ у разі встановлення фактів незадовільного знання працівниками вимог пожежної безпеки, цивільного захисту, дій у надзвичайних ситуаціях.

Позаплановий інструктаж з учнями, студентами, курсантами, слухачами проводиться під час проведення трудового та професійного навчання в разі порушення ними вимог нормативно-правових актів, що можуть призвести або призвели до аварій, пожеж тощо.

Позаплановий інструктаж може проводитись індивідуально з окремим працівником або з групою працівників одного фаху. Обсяг і зміст позапланового інструктажу визначаються в кожному окремому випадку залежно від причин та обставин, що спричинили потребу його проведення.

ЦІЛЬОВИЙ інструктаж проводиться з працівниками:

- ✓ під час виконання разових робіт, пов'язаних із підвищеною пожежною небезпекою (зварювальні та інші вогневі роботи);
- ✓ під час ліквідації наслідків аварій, стихійних лих і катастроф;
- ✓ під час проведення робіт, на які відповідно до законодавства оформлюються наряд-допуск, наказ або розпорядження;
- ✓ під час проведення екскурсій в організації (на підприємстві);
- ✓ під час організації масових заходів з учнями;
- ✓ під час підготовки в організації заходів із масовим перебуванням людей (засідання колегії, зборів, конференції, наради тощо) з числом учасників більше 50 осіб.

Цільовий інструктаж проводиться індивідуально з окремим працівником або з групою працівників. Обсяг і зміст цільового інструктажу визначаються залежно від виду виконуваних робіт.

Первинний, повторний, позаплановий і цільовий інструктажі проводить безпосередній керівник робіт (начальник структурного підрозділу, майстер) або фізична особа, яка використовує найману працю.

Первинний, повторний, позаплановий і цільовий інструктажі завершуються перевіркою знань у вигляді усного опитування або за допомогою технічних засобів, а також перевіркою набутих навичок особою, яка проводила інструктаж.

У разі незадовільних результатів перевірки знань, умінь і навичок після **первинного, повторного чи позапланового** інструктажів протягом 10 днів додатково проводяться інструктаж і повторна перевірка знань.

У разі ж незадовільних результатів перевірки знань після **цільового** інструктажу допуск до виконання робіт не надається. Повторна перевірка знань при цьому не дозволяється.

Про проведення первинного, повторного, позапланового та цільового інструктажів та їх допуск до роботи особа, яка проводила інструктаж, робить **запис у журналі реєстрації інструктажів**. За основу доцільно взяти форму журналу реєстрації інструктажів з питань пожежної безпеки, яка хоч і відмінена, але не заборонена. Для такого документа вона максимально відповідає практичним та юридичним вимогам. Сторінки журналу реєстрації інструктажів повинні бути пронумеровані, прошнуровані та скріплені печаткою (за її наявності).

У разі виконання робіт, що потребують оформлення наряду-допуску, цільовий інструктаж реєструється в цьому наряді-допуску, а в журналі реєстрації інструктажів – не обов'язково.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ПРОГРАМ ПРОВЕДЕННЯ ІНСТРУКТАЖІВ

Навчальна програма визначає зміст і обсяг питань, що вивчаються у процесі проведення інструктажу. Зміст навчального матеріалу згідно з тематикою програми визначається (залежить) від величини підприємства (об'єкта), складності та рівня пожежної небезпеки технологічних процесів, речовин і матеріалів, що застосовуються та зберігаються, кількості людей тощо у кожному конкретному випадку проведення інструктажів.

Навчання (проведення інструктажів) за програмою проводять у формі **групових або індивідуальних занять**. Вибір форм навчання за програмою зумовлюється конкретним змістом занять, складом та рівнем підготовки слухачів (персоналу).

Навчання за програмою завершується проведенням перевірки знань, результати якої оформлюються відповідним записом у журналі реєстрації інструктажів.

Метою вивчення тем (питань) програми є формування у персоналу (інших категорій) підприємств здатності до дій у надзвичайних ситуаціях, упровадження рішень щодо попередження виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі пожеж, виконання необхідних правил безпеки, підвищення загальних пожежно-технічних знань, навчання порядку прийняття продуктивних рішень у сфері пожежної та техногенної безпеки у межах своєї компетенції, з урахуванням особливостей своїх підприємств (приміщень, робочих місць), а також отримання знань та навичок щодо користування первинними засобами пожежогасіння та іншими засобами індивідуального та колективного захисту.

Викладання навчальних питань (тем) програми здійснюється з урахуванням посадових обов'язків слухачів і галузевих особливостей їхньої професійної діяльності та включають вивчення нормативно-правових документів, що містять вимоги пожежної та техногенної безпеки та практичних дій для запобігання виникненню надзвичайної ситуації, пожежі або під час її виникнення.

Проведення інструктажів за відповідними програмами має відбуватися у **спеціально підготовлених приміщеннях або в обладнаних аудиторіях та на відкритих площадках** (відпрацювання прийомів роботи з вогнегасниками) з використанням сучасних технічних засобів навчання, за наявності натурних зразків первинних засобів пожежогасіння, елементів систем протипожежного захисту тощо.

ОСНОВНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ПРОГРАМ

Перед розробкою програм слід розуміти результати, які очікуються унаслідок їх реалізації. На прикладі програм проведення **вступного та первинного протипожежних інструктажів** покажемо такі кінцеві цілі.

У результаті проведення *вступного та первинного протипожежного* інструктажів працівники повинні

знати:

- ✓ основні вимоги відповідних нормативних актів та документів з питань пожежної безпеки;
- ✓ вимоги інструкцій про заходи пожежної безпеки підприємства, структурного підрозділу (цеху, ділянки, приміщення), видів пожежонебезпечних робіт тощо;
- ✓ план евакуації, місця розташування первинних засобів пожежогасіння (вогнегасників, пожежних щитів, внутрішніх пожежних кран-комплектів), евакуаційних шляхів і виходів;
- ✓ причини виникнення горіння та можливої пожежі;
- ✓ пожежонебезпечні властивості матеріалів і обладнання, які застосовуються;
- ✓ види вогнегасників, що є на об'єкті, правила їх використання в залежності від класу пожежі;
- ✓ правила гасіння займання обладнання та електроприладів;
- ✓ правила поведінки та дії під час виявлення загоряння, в умовах пожежі, а також у разі сильного задимлення на шляхах евакуації;
- ✓ способи повідомлення про пожежу; способи надання домедичної допомоги постраждалим;

уміти:

- ✓ користуватися первинними засобами пожежогасіння (вогнегасниками, внутрішніми пожежними кран-комплектами);
- ✓ практично виконувати дії під час виявлення і в умовах пожежі, а також у разі сильного задимлення на шляхах евакуації;
- ✓ спокійно і рішуче реагувати на повідомлення системи оповіщення про пожежу;
- ✓ практично та чітко виконувати необхідні дії під час екстреної евакуації.

У якості прикладів для практичного використання можна навести примірні основні питання програм вступного, первинного та повторного інструктажів з питань пожежної безпеки.

ОСНОВНІ ПИТАННЯ ПРОГРАМИ ВСТУПНОГО ПРОТИПОЖЕЖНОГО ІНСТРУКТАЖУ

Під час проведення *вступного протипожежного* інструктажу особи, яких приймають на роботу, мають бути ознайомлені з наступними питаннями:

№ з/п	Найменування питання, що вивчається	Короткий зміст питання	Примітка
1.	Характеристика проблеми пожежної безпеки	Пожежі та їх наслідки: матеріальні, соціальні, екологічні втрати, загибель та травмування на пожежах людей	Навести конкретні приклади, статистичні відомості
2.	Пожежна небезпека об'єкта	Можливість поширення пожежі й швидкого задимлення. Наявність електропроводки, електроспоживачів. Пожежонебезпечні властивості матеріалів і обладнання, які застосовуються. Проведення ремонтних, у тому числі вогневих робіт. Велика кількість відвідувачів. Імовірність навмисного підпалу. Наявність і характеристика небезпечних для людини факторів пожежі.	
3.	Діючий встановлений протипожежний режим	Ознайомлення з діючими наказами, інструкціями, правилами щодо забезпечення пожежної безпеки, загальними вимогами протипожежного режиму, які стосуються приміщень, площ, обладнання, пожежонебезпечних робіт, працівників	
4.	Обов'язки громадян щодо забезпечення пожежної безпеки	Частина 2 статті 21 Кодексу цивільного захисту України	
5.	Відповідальність за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки	Кримінальний кодекс України: стаття 270. Кодекс України «Про адміністративні порушення». Порядок притягнення до відповідальності	
6.	Можливі причини пожеж	Умови виникнення горіння. Основні причини пожеж. Необережне поводження з вогнем. Порушення правил улаштування та експлуатації електронагрівальних та опалювальних приладів. Тепловий прояв електричного струму: коротке замикання та перевантаження, великі перехідні опори. Підпали. Інші причини пожеж	
7.	Основні заходи щодо попередження пожеж	Заборона паління, застосування відкритого вогню, користування електронагрівальними приладами, застосування газових приладів. Дотримання безпечних відстаней між світильниками та предметами з горючих матеріалів не менше мінімально припустимої, а саме – 0,5 м, а до електроустаткування – не менше 1,0 м. Заборона прокладання електропроводки та встановлення електророзеток безпосередньо по горючих основах, улаштування тимчасових електропроводок, залишення без догляду увімкненого електрообладнання. Правила безпечної експлуатації електрообладнання	

8.	Пожежно-рятувальна служба	Місця розташування найближчих підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, їхні номери телефонів та номер виклику пожежної охорони – 101	
9.	Оповіщення про пожежу	Система оповіщення про пожежу. Речове оповіщення. Світлові покажчики евакуаційних виходів, що вмикаються у разі пожежі. Оповіщення про пожежу посадових осіб (орендарів, власників)	
10.	Протипожежний захист	Загальна характеристика системи протипожежного захисту (система пожежної сигналізації, автоматичного пожежогасіння, внутрішніх пожежних кран-комплектів, зовнішніх пожежних гідрантів, димовидалення тощо). Місця розташування ручних пожежних сповіщувачів. Порядок приведення їх у дію	
11.	Первинні засоби пожежогасіння	Види та призначення первинних засобів пожежогасіння, місця їх розташування на об'єкті, їх призначення та будова. Технічні характеристики типів вогнегасників, що знаходяться на об'єкті. Використання символів класів пожежі. Розміщення вогнегасників, забезпечення вільного доступу до них. Особливості експлуатації вогнегасників. Порядок приведення в дію різних типів наявних вогнегасників. Методика ефективного використання вогнегасників.	Викладання цього питання супроводжується практичним показом застосування існуючих на об'єкті первинних засобів пожежогасіння
12.	Дії у разі пожежі	Характерні ознаки горіння речовин і матеріалів. Зони пожеж та їхній вплив на матеріали, конструкції, організм людини. Можливі сценарії пожежі на об'єкті. Ознайомлення з планами евакуації людей у випадку пожежі. Визначення порядку дій щодо забезпечення організованої та своєчасної евакуації. Обов'язки посадових осіб та персоналу в разі виявлення пожежі. Особливості поведінки людей в екстремальних умовах пожежі. Правила поведінки в активній зоні пожежі, прийоми виживання. Перша допомога у разі опіків	

ОСНОВНІ ПИТАННЯ ПРОГРАМИ ПЕРВИННОГО ТА ПОВТОРНОГО ПРОТИПОЖЕЖНОГО ІНСТРУКТАЖУ

Під час проведення *первинного та повторного протипожежного інструктажу* особи, яких приймають на роботу, мають бути ознайомлені з наступними питаннями:

№ з/п	Найменування питання, що вивчається	Короткий зміст питання	Примітка
1.	Пожежна небезпека приміщення, робочого місця	Характеристика горючих матеріалів, обладнання, електроустановок та приладів, що є у приміщенні. Особливості пожежної небезпеки приміщення, місця роботи та робіт, що виконує працівник, якого інструктують	
2.	Протипожежний режим на робочому місці й у процесі роботи	Ознайомлення з діючими наказами, інструкціями, правилами щодо забезпечення пожежної безпеки, загальними вимогами протипожежного режиму, які стосуються місця роботи працівників, з якими провадиться інструктаж	
3.	Можливі причини пожеж та запобіжні заходи на робочому місці	Можливі причини пожеж на робочому місці. Заборона доступу сторонніх осіб. Огляд приміщень перед їх закриттям (навіть на короткий час у разі тимчасового відлучення), знеструмлення електроспоживачів. Розташування дозволених місць для паління	

4.	Засоби зв'язку	Місця знаходження найближчих телефонів. Порядок виклику пожежно-рятувальної служби з мобільних телефонів працівників, яких інструктують	Практичний показ
5.	Утримання шляхів евакуації та евакуаційних виходів	Особливості й параметри руху людей під час евакуації. Евакуаційні шляхи та виходи з приміщення, поверху та місця роботи. Вимоги до їх улаштування та утримання. Ознайомлення з найближчим планом евакуації, евакуаційними шляхами і виходами, іншими маршрутами евакуації з робочого місця	Проходження маршрутів евакуації з робочого місця
6.	Первинні засоби пожежогасіння	Місця розташування найближчих первинних засобів пожежогасіння. Характеристика, правила утримання та приведення у дію первинних засобів пожежогасіння, розташованих в зоні роботи працівників. Правила та прийоми гасіння електроустановок та виробничого обладнання	
7.	Дії у разі пожежі	Виклик пожежно-рятувальної служби та евакуація з робочого місця. Інформування (оповіщення) про пожежу інших осіб. Поведінка і дії особи, яку інструктують, під час загоряння і в умовах пожежі, а також у разі сильного задимлення на шляхах евакуації. Заходи особистої безпеки під час виникнення пожежі	

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ПРОГРАМ ПРОВЕДЕННЯ ІНСТРУКТАЖІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Програми інструктажів з питань цивільного захисту повинні передбачати:

- ✓ вивчення основних способів захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій, спричинених застосуванням засобів ураження, з урахуванням специфіки виробництва та особливостей конкретних об'єктів;
- ✓ оволодіння відомостями, передбаченими планами реагування на надзвичайні ситуації (інструкціями щодо дій персоналу суб'єкта господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій);
- ✓ набуття практичних вмінь щодо користування засобами індивідуального і колективного захисту та сприяння проведенню рятувальних та інших невідкладних робіт під час ліквідації надзвичайних ситуацій;
- ✓ оволодіння первинними навичками з надання *домедичної* допомоги постраждалим.

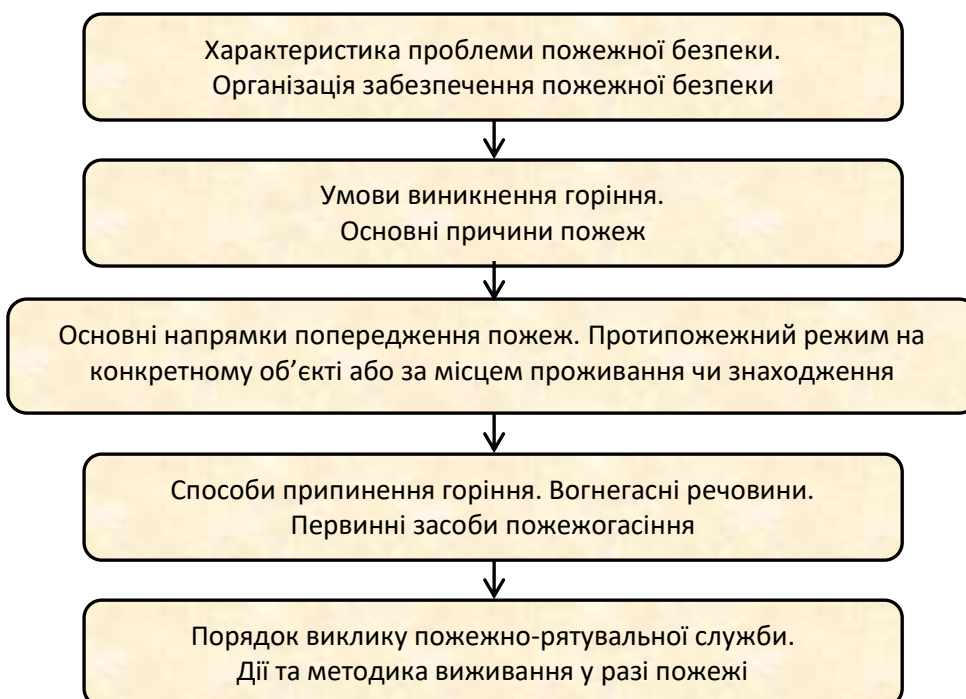
У процесі проведення інструктажів з питань цивільного захисту працівників та осіб, яких приймають на роботу, доцільно ознайомити з наступними питаннями:

№ з/п	Найменування питання, що вивчається	Короткий зміст питання	Примітка
1.	Надзвичайні ситуації. Сигнали оповіщення цивільного захисту	Визначення та класифікація надзвичайних ситуацій. Характеристика найімовірніших надзвичайних ситуацій для об'єкта. Сигнали оповіщення цивільного захисту	
2.	Дії у надзвичайних ситуаціях, імовірних для підприємства	Методи і способи оповіщення персоналу. Дії персоналу щодо аварійної зупинки виробництва. Виведення персоналу з небезпечної зони із зазначенням порядку забезпечення його засобами індивідуального захисту, місць розташування можливих сховищ, шляхів евакуації, що не потрапляють під вплив уражальних чинників, залучення необхідних ресурсів, технічних і транспортних засобів	

3.	Правила користування засобами колективного і індивідуального захисту	Загальні поняття про захисні споруди цивільного захисту. Характеристика та види сховищ. Протирадіаційні укриття. Обладнання сховища (протирадіаційного укриття), основні приміщення, системи життєзабезпечення. Формування з обслуговування захисної споруди. Пристосування підземних споруд в інтересах захисту населення. Найпростіші захисні споруди. Правила заповнення та поведінки тих, хто укривається у захисних спорудах. Призначення та комплектуючі відмінності цивільних фільтрувальних протигазів, респіраторів, правила користування. Найпростіші засоби захисту органів дихання, порядок їх виготовлення і використання. Ізольовані засоби захисту шкіри та їх захисні властивості. Промислові засоби захисту шкіри. Пристосування виробничого та побутового одягу для захисту шкіри. Медичні засоби індивідуального захисту. Індивідуальний перев'язувальний пакет. Медичні засоби, що входять до аптечок індивідуальних медичного захисту	Слід провести практичне ознайомлення з засобами індивідуального і колективного захисту, показ місць їх розташування, виконання практичних вправ щодо застосування засобів індивідуального захисту
4.	Надання домедичної допомоги постраждалим, дотримання протиепідемічних заходів. Порядок проведення дезінфекції	Виявлення небезпечних факторів, що загрожують рятівникові, постраждалим та оточуючим людям на місці події. Проведення первинного огляду постраждалого. Порядок взаємодії з диспетчером системи екстреної медичної допомоги. Алгоритм надання домедичної допомоги. Порядок надання домедичної допомоги під час зовнішніх кровотеч. Способи транспортування ураженого. Поняття про дезінфекцію. Способи та порядок проведення дезінфекції. Дезінфікуючі речовини і розчини.	

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПРОТИПОЖЕЖНИХ ІНСТРУКТАЖІВ

Під час проходження інструктажів персоналом підприємств, установ, організацій правила пожежної безпеки вивчаються за 5 основними інформаційними блоками:

Для практичного застосування пропонуються основні тези інформаційних блоків з урахуванням питань програм інструктажів та методичні рекомендації щодо їх викладання.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОБЛЕМИ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

ПОЖЕЖА – неконтрольований процес знищення або пошкодження вогнем майна, під час якого виникають небезпечні чинники для істот і навколишнього середовища.

Чим швидше розвивається суспільство, наука і техніка, чим динамічніші темпи приросту промисловості, тим актуальнішою постає проблема пожеж і забезпечення пожежної безпеки.

Рекомендації: навести приклади резонансних (масштабних) пожеж в Україні та за її межами, а також пожеж на споріднених об'єктах.

Слід розуміти: пожежна небезпека оточуючого нас світу постійно зростає. Це обумовлено наступними чинниками:

- ✓ масове застосування сучасних речовин і матеріалів (паливо, пластик, синтетичні вироби, лаки, фарби, розчинники, предмети побутової хімії, нафтопродукти, горюча сировина тощо);
- ✓ стрімке зростання кількості електроприладів, споживачів електроенергії;
- ✓ значне збільшення питомого навантаження виробничого та інженерного обладнання на одиницю площі сучасних будівель і споруд;
- ✓ збільшення кількості технологічних процесів та виробництв із підвищеною пожежною та вибухопожежною небезпекою;
- ✓ зростання поверховості (висотне будівництво) та об'єму багатьох сучасних об'єктів, будівництво й використання великих підземних просторів, збільшення кількості об'єктів з масовим перебування людей.

Рекомендації: особливу увагу звернути на ті чинники (їх роз'яснення), що стосуються об'єкта, на якому проводиться інструктаж.

Згідно зі статтею 3 Конституції України людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою цінністю. Отже, забезпечення безпеки громадян, у тому числі пожежної безпеки, є однією з основних функцій держави.

Відповідно до статті 55 Кодексу цивільного захисту України діяльність із забезпечення пожежної безпеки є складовою виробничої та іншої діяльності посадових осіб і працівників підприємств, установ та організацій. Зазначена вимога відображається у трудових договорах (контрактах), статутах і положеннях. **Згідно зі статтею 21 Кодексу цивільного захисту України** всі громадяни зобов'язані виконувати правила пожежної безпеки, забезпечувати будівлі, які їм належать на праві приватної власності, первинними засобами пожежогасіння, навчати дітей обережному поводженню з вогнем.

За порушення вимог пожежної безпеки передбачена адміністративна та кримінальна відповідальність. **Згідно зі статтею 270 Кримінального кодексу України** порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, якщо воно спричинило виникнення пожежі, якою заподіяно шкоду здоров'ю людей або майнову шкоду у великому розмірі, карається штрафом від п'ятдесяти до ста двадцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років. Те саме діяння, якщо воно спричинило загибель людей, майнову шкоду в особливо великому розмірі або інші тяжкі наслідки карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ГОРІННЯ. ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ПОЖЕЖ

Пожежа (як неконтрольований процес горіння) виникає за одночасної наявності трьох основних умов (рис. 1).

Рис. 1. Умови виникнення горіння (трикутник вогню)

На зазначеному «трикутнику» базується ряд спеціальних заходів щодо попередження пожеж і ґрунтуються основні способи ліквідації горіння. Якщо видалити будь-яку з наведених умов виникнення горіння, то воно стане неможливим, а якщо вже відбувається, то припиниться.

Рекомендації: навести приклади можливого виникнення такого «трикутника» в умовах об'єкта, де проводиться інструктаж.

Пожежа супроводжується низкою притаманних лише їй явищ, які формують так звані небезпечні фактори пожежі.

Вони становлять реальну загрозу життю та здоров'ю людей, що опинилися у районі пожежі, знищують і пошкоджують будівлі, речі, майно, завдають шкоди довкіллю. Пожежа забирає кисень, необхідній людині й виробляє високу температуру, дим та отруйні продукти горіння, які її вбивають.

До основних причин пожеж відносять:

- ✓ необережне поводження з вогнем;
- ✓ порушення правил пожежної безпеки під час влаштування та експлуатації електроустановок;
- ✓ порушення правил пожежної безпеки під влаштування та експлуатації печей, теплогенерувальних агрегатів та установок;
- ✓ пустощі дітей з вогнем;
- ✓ підпали;
- ✓ несправність виробничого обладнання.

Більшість пожеж в Україні (близько 60%) виникає внаслідок необережного поводження з вогнем.

Рекомендації: зробити акцент та зазначити найімовірніші причини пожеж на об'єкті, де провадиться інструктаж.

Усі пожежі можна поділити на **природні** та **антропогенні**.

До **природних** належать пожежі, що виникають унаслідок прямих ударів блискавки (розрядів атмосферної електрики), виверження вулканів, самозаймання торфу, вугілля тощо. Кількість таких пожеж незначна – 1 – 2%.

Антропогенні пожежі, що виникають на об'єктах створених руками людей – у синтетичному середовищі, прямо чи побічно пов'язані з людським чинником, тобто з пожежонебезпечною діяльністю людини або її невтручанням з метою запобігання пожежонебезпечних ситуацій. Такі пожежі виникають у 99 – 98% випадках зі 100. Тому можна зробити висновок: **переважна більшість пожеж виникає безпосередньо з вини людини** або через необізнаність з правилами та вимогами пожежної безпеки, або внаслідок несвідомого, поверхового чи просто недбалого ставлення до їх виконання.

На сьогодні встановлено наступні класи пожеж, а також їх символи:

ДСТУ EN 2:2014 У ПОВНІЙ ВІДПОВІДНОСТІ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПЕРШОДЖЕРЕЛА (EN 2:1992; EN 2:1992/A1:2004) встановлює класи пожеж залежно від матеріалу, що горить, і не передбачає визначення конкретного класу пожежі, що супроводжується горінням електрообладнання під напругою. Зазначений стандарт передбачає поділ пожеж на такі класи:

- A** - що супроводжуються горінням твердих матеріалів, зазвичай органічного походження, під час горіння яких, як правило, утворюються тліючі вуглини;
- B** - що супроводжуються горінням рідин або твердих речовин, які переходять у рідкий стан;
- C** - що супроводжуються горінням газів;
- D** - що супроводжуються горінням металів;
- F** - що супроводжуються горінням речовин, які використовують для приготування їжі (рослинних і тваринних олій та жирів) і містяться в кухонних приладах.

У кожен клас об'єднані пожежі, пов'язані з горінням речовин, що мають подібні характеристики. Це важливо для правильного вибору засобів і способів пожежогасіння.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОЖЕЖ. ПРОТИПОЖЕЖНИЙ РЕЖИМ НА КОНКРЕТНОМУ ОБ'ЄКТІ АБО ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ ЧИ ЗНАХОДЖЕННЯ

Відомо, що пожежу значно легше попередити, ніж її гасити. Для цього призначена *пожежна профілактика* – комплекс організаційних і технічних заходів, спрямованих на попередження пожежі, забезпечення безпеки людей, обмеження розповсюдження пожежі та створення умов для її ефективного гасіння.

Запобігання пожежі досягається попередження утворення горючого середовища та (або) утворення в горючому середовищі (або внесення до нього) джерел запалювання.

Запобігання пожеж значною мірою досягається виконанням існуючих правил пожежної безпеки. Конкретні правила для об'єкта, робочого місця, конкретних видів робіт встановлені відповідними наказами та інструкціями про заходи пожежної безпеки.

Рекомендації: детально ознайомити тих, кого інструктують з відповідними наказами й інструкціями, які діють на об'єкті та тими, що стосуються конкретних робочих місць і виконання робіт та встановлюють протипожежний режим.

Рекомендації: ознайомити тих, кого інструктують, зі знаками пожежної безпеки, які є на об'єкті та призначені для привернення уваги людей до безпосередньої небезпеки, попередження про можливу небезпеку, припису та дозволу певних дій з метою забезпечення пожежної безпеки, а також для надання необхідної інформації.

СПОСОБИ ПРИПИНЕННЯ ГОРІННЯ. ВОГНЕГАСНІ РЕЧОВИНИ. ПЕРВИННІ ЗАСОБИ ПОЖЕЖОГАСІННЯ

Оскільки для виникнення та розвитку процесу горіння, який викликає явище пожежі, необхідне одночасне сполучення горючої речовини, окисника, джерела запалювання та безперервного потоку тепла від осередку пожежі до горючого матеріалу, то для припинення горіння досить виключити будь-який з цих елементів. **Комплекс заходів, спрямованих на ліквідацію пожежі, що виникла, називається пожежогасінням.**

Існують такі основні способи припинення горіння:

- ✓ охолодження зони горіння або речовин, що горять, нижче певних температур;
- ✓ ізоляція вогнища горіння від повітря;
- ✓ зниження концентрації кисню в повітрі шляхом розбавлення негорючими газами;

- ✓ хімічне гальмування (інгібування) швидкості реакцій окиснення (горіння) у полум'ї;
- ✓ механічний зрив полум'я сильним струменем води, порошку чи газу;
- ✓ створення умов вогнеперешкоди, за яких полум'я поширюється через вузькі канали, переріз яких менше діаметра, що гасить.

Рекомендації: у залежності від видів горючих речовин і матеріалів, які застосовуються та зберігаються на об'єкті, зазначити й розкрити відповідні способи припинення їх горіння.

Практична реалізація способів припинення горіння може бути досягнута за допомогою вогнегасних речовин і технічних засобів. Для успішної ліквідації пожежі (займання) необхідно правильно визначити вогнегасні речовини та подати їх у зону горіння.

До вогнегасних речовин належать речовини, що мають фізико-хімічні властивості, які дозволяють створити умови для припинення горіння. Багато з них використовуються також для запобігання, обмеження розповсюдження пожежі, захисту людей і матеріальних цінностей.

Використовують такі основні види вогнегасних речовин:

- ✓ воду;
- ✓ воду з добавками, які підвищують її вогнегасну здатність;
- ✓ піну;
- ✓ газові вогнегасні склади;
- ✓ вогнегасні порошки;
- ✓ комбіновані вогнегасні склади;
- ✓ підручні речовини: землю, пісок тощо.

Вибір вогнегасної речовини й способу її подавання визначається умовами виникнення та розвитку пожежі. **Кожному способу припинення горіння відповідає конкретний вид вогнегасних засобів, які можна поділити на:**

- ✓ **охолоджувальні** (вода, водні розчини, снігоподібна вуглекислота та ін.);
- ✓ **розбавлювальні** (діоксид вуглецю, водяна пара, інертні гази та ін.);
- ✓ **ізолювальні** (хімічна й повітряно-механічна піна, пісок та ін.);
- ✓ **засоби хімічного гальмування горіння** (вогнегасні порошки, брометил, хладон та ін.).

Рекомендації: розповісти (зазначити, показати) про наявні на об'єкті вогнегасні речовини.

У багатьох будівлях у доступних місцях – біля входів, у вестибюлях, коридорах, проходах тощо встановлено *внутрішні пожежні крани (пожежні кран-комплекти)*. Пожежний кран-комплект складається з автоматичного крана або вентиля, встановленого на трубопроводі протипожежного водопостачання, обладнаного з'єднувальними головками, напірним напівжорстким рукавом із перекривальним стволем, призначений для відбирання води на потреби пожежогасіння. За належних умов пожежні кран-комплекти – ефективний засіб пожежогасіння із джерелом постійного водопостачання.

Рекомендації: осіб, яких інструктують, підвести до існуючого на об'єкті пожежного крана та розповісти й показати порядок його застосування.

Первинний засіб пожежогасіння – технічний засіб, речовина, матеріал або їх комплекс, придатний до використання людиною для локалізації і (або) ліквідації пожежі на її початковій стадії. До первинних засобів пожежогасіння належать вогнегасники, пожежні кран-комплекти, пожежний інвентар (покривала з негорючого теплоізоляційного полотна або повсті, ящики з піском, бочки з водою, пожежні відра, совкові лопати) та переносний пожежний інструмент.

Рекомендації: розповісти й показати види та місця розташування (пожежні щити, стенди тощо) первинних засобів пожежогасіння на об'єкті.

До найрозповсюджених первинних засобів пожежогасіння належать *вогнегасники* – технічний засіб для припинення горіння подаванням вогнегасної речовини, що міститься в його корпусі, під дією надлишкового тиску, за масою й конструктивним виконанням придатний для транспортування та застосування людиною. За видом застосовуваної вогнегасної речовини вогнегасники бувають:

- ✓ водяні;
- ✓ пінні (повітряно-пінні);
- ✓ порошкові;
- ✓ газові (вуглекислотні тощо);
- ✓ комбіновані.

Рекомендації: розповісти й навчити (з практичною демонстрацією) правилам користування тими типами вогнегасників, які є на об'єкті, звернутим увагу на забезпечення безпеки під час роботи з вогнегасниками.

ПОРЯДОК ВИКЛИКУ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ. ДІЇ ТА МЕТОДИКА ВИЖИВАННЯ У РАЗІ ПОЖЕЖІ

Відповідно до Правил пожежної безпеки в Україні в разі виявлення ознак пожежі (горіння) кожний громадянин зобов'язаний:

- ✓ негайно повідомити про це за телефоном 101. При цьому необхідно назвати місцезнаходження об'єкта, вказати поверховість будинку, місце виникнення пожежі, обстановку на пожежі, наявність людей, а також повідомити своє прізвище;
- ✓ вжити (за можливості) заходів щодо евакуювання людей, гасіння (локалізації) пожежі первинними засобами пожежогасіння та збереження матеріальних цінностей;
- ✓ якщо пожежа виникла на підприємстві, повідомити про неї керівника чи відповідну компетентну посадову особу та (або) чергового на об'єкті;
- ✓ у разі необхідності викликати інші аварійно-рятувальні служби.

Якщо виникла пожежа, після виклику пожежно-рятувальної служби про неї слід попередити усіх, хто знаходиться поряд, після чого евакуюватися самому та за можливості допомогти в евакуації іншим, особливо – особам похилого віку та маленьким дітям, запобігаючи виникненню паніки. З метою обмеження циркуляції повітря, яке здатне збільшити швидкість горіння, перед виходом потрібно зачинити за собою всі двері.

Також треба докладно ознайомити тих, кого інструктують, з планами евакуації, які є на об'єкті, практично показати основні та запасні маршрути евакуації з конкретних робочих місць.

У разі пожежі обов'язково слід враховувати її небезпечні фактори та механізми їхнього впливу на людину.

Рекомендації: роз'яснити основні небезпечні фактори пожежі (підвищена температура, вплив диму, зниження концентрації кисню, отруйні та токсичні продукти горіння), їхню дію на людей, підкресливши, що переважна більшість жертв пожеж (до 80%) трапляється від смертельного отруєння небезпечними продуктами горіння. Проаналізувати можливі небезпеки, які додатково можуть виникнути на об'єкті в разі пожежі (ураження електричним струмом, вихід назовні високо нагрітих, хімічно активних, небезпечних речовин, можливі падіння у незахищені перерізи, отвори, вибухи технологічних апаратів тощо).

Слід пам'ятати, що в приміщенні, де відбувається пожежа (в активній зоні пожежі) температура на рівні очей дорослої людини у 5-6 разів вища, ніж температура на рівні підлоги. Рухатись у задимленій зоні (зоні пожежі) потрібно повзком, за можливості закрити ніс і рт зволоженою тканиною (ганчіркою), яка відіграє роль фільтра від впливу диму та небезпечних продуктів горіння.

Рекомендації: надати рекомендації щодо порядку відключення обладнання, електрики у випадку пожежі, якими засобами захисту (за їх наявності) і як ними можна користуватися, ознайомити з питаннями техніки безпеки під час дій та евакуації у разі пожежі.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ІНСТРУКТАЖІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ДІЙ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Згідно з вимогами **статті 130 Кодексу цивільного захисту України** суб'єкти господарювання розробляють і затверджують *Плани реагування на надзвичайні ситуації*. Суб'єкти ж господарювання з чисельністю працюючого персоналу 50 осіб і менше розробляють і затверджують *Інструкції щодо дій персоналу у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій*. Тому, за аналогією вивчення відповідних інструкцій під час проведення інструктажів з питань пожежної безпеки, слід обов'язково вивчати зазначені плани реагування та інструкції під час проведення інструктажів з питань цивільного захисту та дій у надзвичайних ситуаціях.

Отже, розглянемо базові (основні) питання таких інструктажів.

НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ. СИГНАЛИ ОПОВІЩЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Цивільний захист - функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період.

Кодекс цивільного захисту України, ст.2

Надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загинувших і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Кодекс цивільного захисту України, ст.2

Надзвичайні ситуації класифікують за характером походження, ступенем поширення, розміром людських втрат і матеріальних збитків.

Залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити виникнення надзвичайних ситуацій на території України, визначають такі види надзвичайних ситуацій (у подальшому НС):

- ✓ техногенного характеру;
- ✓ природного характеру;
- ✓ соціальні;
- ✓ воєнні.

Рекомендації: навести конкретні приклади за видами НС, охарактеризувати НС, які є найбільш імовірними для об'єкта, де провадиться інструктаж.

Залежно від обсягів заподіяних надзвичайною ситуацією наслідків, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації, визначають такі рівні НС:

державний;
регіональний;
місцевий;
об'єктовий.

Сигнал «УВАГА ВСІМ!» передається перед екстреним повідомленням.

Сигнал подається сиреною, гудками підприємств, транспорту та інших засобів з метою привернення уваги населення. За сигналом треба ввімкнути радіо, радіотрансляційні й телевізійні приймачі для прослуховування екстрених повідомлень.

На кожний випадок НС готують приблизні варіанти мовних повідомлень, які з урахуванням конкретних подій корегують.

Інформація передається протягом 5 хвилин після подачі звукових сигналів (сирени, гудки та ін.). Можливе триразове повторення інформації.

Повідомлення містить наступну інформацію:

- ✓ місце і час виникнення НС;
- ✓ розміри та масштаби НС;
- ✓ час початку й тривалість дії факторів ураження;
- ✓ територія, яка потрапляє в осередки або зони ураження;
- ✓ порядок дій під час НС;
- ✓ інша інформація.

Повідомлення передають за таких НС:

- ✓ під час аварії на радіаційнонебезпечному об'єкті;
- ✓ під час аварії на хімічно-небезпечному об'єкті;
- ✓ про можливий землетрус;
- ✓ про повінь або катастрофічне затоплення;
- ✓ про повітряну небезпеку;
- ✓ про закінчення повітряної небезпеки;
- ✓ у разі загрози хімічного зараження;
- ✓ у разі загрози радіоактивного зараження.

Сигнали оповіщення, повідомлення про загрозу та виникнення НС, інформація про дії в умовах НС доводять до працівників підприємств, установ, організацій, населення всіма наявними засобами зв'язку, мовлення, оповіщення.

Вислухавши відповідне повідомлення, кожен має діяти без паніки й метушні, але відповідно до отриманих вказівок.

ДІЇ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ, ІМОВІРНИХ ДЛЯ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Сигнал оповіщення	Дії керівництва та персоналу суб'єкта господарювання
Аварія на атомній електростанції	Відключити припливно-витяжну вентиляцію та систему кондиціонування. Загерметизувати вікна, двері, вентиляційні та технологічні отвори. Зачинити двері всередині будівель і не залишати приміщення без дозволу. Отримати і підготувати індивідуальні засоби захисту органів дихання та шкіри. Виходячи з обставин, за рішенням керівництва сховатися у захисних спорудах або залишити зону зараження. Прийняти йодований препарат.

Аварія на хімічно-небезпечному об'єкті	Відключити та перекрити припливно-витяжну вентиляцію, систему кондиціонування, отвори, обладнання. Загерметизувати вікна, двері, вентиляційні та технологічні отвори. Зачинити двері всередині будівель і не залишати приміщення без дозволу. Отримати зі складу протигазу, підготувати їх до використання. Виходячи з обставин, за рішенням керівництва сховатися у захисних спорудах або залишити зону зараження.
Про можливий землетрус	Оголосити термінову евакуацію. Відключити електроенергію, газопостачання, обладнання. Взяти документи, необхідний одяг, запас продуктів і води, вийти на вулицю. Зайняти місце подалі від будинків, споруд і ліній електропередач. Перебуваючи в приміщенні під час першого поштовху, за можливості стати в дверний (балконний) отвір, триматися подалі від вікон, скляних перегородок. Якщо землетрус застав у приміщенні, якомога скоріше (протягом 15 – 20 с) вийти на вулицю у безпечне місце.
Про повінь (катастрофічне затоплення)	Оголосити термінову евакуацію. Відключити електроенергію, газопостачання, обладнання. Взяти документи, необхідний одяг, запас продуктів і води. У разі раптового підвищення рівня води зайняти підвищені місця (верхні поверхи, дах) і чекати на допомогу.
Про штормове попередження	Щільно зачинити вікна і двері. Виконати додаткове кріплення матеріальних цінностей, що зберігаються на вулиці. Перебувати в приміщеннях. Не виходити на вулицю відразу після послаблення вітру, тому що через певний час він може посилитись.
Повітряна небезпека	Відключити електроенергію, газопостачання, обладнання, зачинити вікна і двері. Узяти засоби захисту, документи, одяг, запас продуктів харчування та води. Організовано прослідкувати до найближчої захисної споруди. Видати засоби індивідуального захисту й дозиметри з об'єктових запасів.
Закінчення повітряної небезпеки	Повернутися на робоче місце або до свого помешкання (за обставин й отриманих вказівок від керівництва). Зберігати готовність до повторного нападу супротивника. Мати при собі засоби індивідуального захисту. Після нападу супротивника з отриманням сигналу «Закінчення повітряної небезпеки» або за розпорядженням відповідного начальника цивільного захисту передбачається: - готовність до виконання завдань об'єктових служб і формувань ЦЗ; - збір у місцях постійної дислокації (на робочих місцях); - прискорене будівництво захисних споруд, що їх не вистачає для захисту персоналу, який залишається, і формувань, що проводять рятувальні та інші невідкладні роботи на випадок повторного удару супротивника; - видача засобів індивідуального захисту; - здійснення інших заходів медичного, протирадіаційного й протихімічного захисту; - прискорене здійснення евакуаційних заходів з урахуванням обстановки, що склалася; - проведення рятувальних та інших невідкладних робіт силами об'єктових формувань ЦЗ і місцевих (територіальних) сил ЦЗ; - взаємодія з органами військового командування під час ведення ЦЗ в умовах раптового нападу супротивника з питань інформації про час, місце і масштаби застосування противником засобів масового ураження; радіаційну, хімічну, біологічну (бактеріологічну), інженерну, пожежну і медичну обстановку; надання допомоги в проведенні рятувальних та інших невідкладних робіт.

Загроза хімічного зараження	Натягти протигази (за їх відсутності застосувати інші засоби органів дихання), підготувати плівкові матеріали, що не промокають, плащі, накидки, гумові чоботи тощо. Відключити припливно-витяжну вентиляцію, нагрівальні прилади, систему кондиціонування тощо. Забезпечити герметизацію приміщень та не залишати їх без дозволу. Загерметизувати продукти харчування та запаси води у закритих ємностях. Прийняти йодований препарат. Сховатися у захисних спорудах.
Загроза радіоактивного зараження	Відключити припливно-витяжну вентиляцію, нагрівальні прилади, систему кондиціонування тощо. Приготувати засоби індивідуального захисту. Забезпечити герметизацію приміщень. Загерметизувати продукти харчування та запаси води у закритих ємностях. Прийняти йодований препарат. Сховатися у захисних спорудах.

Рекомендації: окрім дій за встановленими сигналами, розглянути дії під час НС, найбільш імовірних для даного об'єкта.

ПРАВИЛА КОРИСТУВАННЯ ЗАСОБАМИ КОЛЕКТИВНОГО І ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

До колективних засобів захисту належать захисні споруди та укриття.

Захисні споруди цивільного захисту – інженерні споруди, призначені для захисту населення від впливу небезпечних факторів, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів.

До захисних споруд цивільного захисту належать:

сховище – герметична споруда для захисту людей, в якій протягом певного часу створюють умови, що виключають вплив на них небезпечних факторів, які виникають внаслідок надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій та терористичних актів;

протирадіаційне укриття – негерметична споруда для захисту людей, в якій створюють умови, що виключають вплив на них іонізуючого опромінення у разі радіоактивного забруднення місцевості;

швидкоспоруджувана захисна споруда цивільного захисту – захисна споруда, яку за короткий час зводять зі спеціальних конструкцій для захисту людей від дії засобів ураження в особливий період.

Для захисту людей від деяких факторів небезпеки, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій у мирний час, та дії засобів ураження використовують *споруди подвійного призначення та найпростіші укриття.*

Споруда подвійного призначення – наземна або підземна споруда, що може бути використана за основним функціональним призначенням і для захисту населення.

Найпростіше укриття – фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, що знижує комбіноване ураження людей від небезпечних наслідків надзвичайних ситуацій, а також від дії засобів ураження.

Рекомендації: навести приклади, ознайомити з колективними засобами захисту, розташованими на суб'єкті господарювання (або поблизу) за їх наявності.

Засоби індивідуального захисту поділяють на засоби індивідуального захисту органів дихання та засоби індивідуального захисту шкіри.

За принципом захисної дії засоби індивідуального захисту органів дихання поділяють на фільтруючі і ізолюючі.

До засобів індивідуального захисту органів дихання фільтруючого типу відносять фільтруючі протигази, респіратори, найпростіші засоби індивідуального захисту (ватно-марлеві пов'язки).

Рекомендації: показати та розповісти правила застосування на натурних зразках таких засобів, що є в наявності на суб'єкті господарювання.

НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ

Ознайомити тих, кого інструктують з наявними на об'єкті та доступними для персоналу медичними засобами (аптечками, обладнанням тощо), місцями їх розташування, правилами застосування.

Ознайомити тих, кого інструктують з діями щодо надання домедичної допомоги в найбільш імовірних для об'єкта надзвичайних ситуаціях відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 16.06.2014 №398, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 07.07.2014 за №750/25527 «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах».

Рекомендації: виконати спеціальні навчальні вправи щодо відпрацювання практичних дій та прийомів надання домедичної допомоги постраждалим від впливу надзвичайної ситуації.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Аби ефективно проводити навчання з питань пожежної безпеки, бажано на кожному об'єкті мати спеціально обладнаний кабінет. Можна улаштувати кабінет, призначений для навчання з питань охорони праці та пожежної безпеки. У разі його відсутності можна оформити окремий тематичний куточок – якихось особливих матеріальних витрат це не потребує. По можливості обладнуються тренажери; їх використання дозволяє краще підготувати обслуговуючий персонал й уникнути багатьох аварій.

Досить ефективно можна використовувати документальні матеріали, статистичні зведення і фотографії наслідків пожеж, які рекомендується розміщувати на спеціальних стендах і вітринах. Успішно проводяться інструктажі з використанням відеоматеріалів та натурних зразків (вогнегасники, стволи, засоби захисту органів дихання тощо).

Відпрацювання прийомів роботи з вогнегасниками слід здійснювати на відкритих майданчиках на території об'єкта з додержанням відповідних правил безпеки.

Згідно з вимогами статті 40 Кодексу цивільного захисту України для отримання працівниками відомостей про конкретні дії у надзвичайних ситуаціях з урахуванням особливостей виробничої діяльності суб'єкта господарювання на кожному об'єкті має бути обладнаний **інформаційно-довідковий куточок з питань цивільного захисту**.

ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗАСВОЄННЯ ЗНАЙ І ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ІНСТРУКТАЖІВ

Діагностування (контроль) ефективності проведення інструктажів – процес виявлення, оцінки та порівняння на тому чи іншому етапі навчання результатів навчальної діяльності осіб, що проходять інструктажі з вимогами, визначеними навчальною програмою.

Основними засобами діагностування навчання є **забезпечення зворотного зв'язку з особами, що навчаються, тест-опитування, контроль та аналіз отриманих знань і навичок**.

Поточний і підсумковий контроль навчання передбачає перелік контрольних питань і завдань, проводиться у формі тестування, усного та письмового опитування, співбесіди, виконання практичних завдань.

Пропонується в якості взірця для практичного застосування нижченаведений перелік базових тестових питань для контролю знань за результатами проходження інструктажів з питань ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

№ з/п	Питання	Варіанти відповідей	Вірна відповідь
1.	Які основні умови виникнення горіння?	а) окислювач + горюча речовина; б) горюча речовина + окислювач + джерело запалювання; в) горюча речовина + джерело запалювання.	б
2.	Що є найпоширенішою причиною загибелі людей на пожежах?	а) отруєння токсичними продуктами горіння; б) теплові опіки; в) недостатність кисню.	а
3.	На якій відстані від будівель і споруд дозволяється розводити багаття, користуватися відкритим вогнем, викидати не загашене вугілля?	а) не менше 10 м; б) не менше 20 м; в) не менше 30 м.	в
4.	Що насамперед треба зробити в разі виявлення пожежі?	а) вжити заходи з евакуації людей; б) почати самостійно гасити пожежу; в) негайно повідомити про це телефоном 101.	в
5.	Якими вогнегасниками можна гасити пожежі в електроустановках напругою до 1000 В?	а) водяними; б) пінними ; в) вуглекислотними та порошковими.	в
6.	Як треба рухатись у задимленій зоні (приміщенні)?	а) бігом; б) пригинаючись або повзком; в) звичним кроком.	б
7.	На якій мінімальній відстані від горючих речовин, матеріалів і виробів мають бути встановлені світильники в приміщеннях?	а) не менше 0,5 м; б) не менше 0,25 м; в) не менше 1,0 м.	а
8.	На якій відстані забороняється стоянка транспорту від в'їзних воріт на територію об'єктів?	а) не менше 3 м; б) не менше 5 м; в) не менше 10 м.	в
9.	Якщо немає спеціальних засобів, як зменшити небезпечну дію диму та продуктів горіння?	а) прикрити обличчя руками; б) прикрити органи дихання зволоженою тканиною; в) дихати тільки носом.	б
10.	Що першочергово та обов'язково потрібно зробити по завершенню роботи у всіх незалежно від призначення приміщеннях, які після закінчення роботи замикаються і не контролюються черговим персоналом?	а) з усіх електроустановок та електроприладів, а також з мереж їх живлення відключити напругу; б) зачинити приміщення та здати ключі; в) прибрати робоче місце, перевірити наявність вогнегасників.	а

11.	Де в приміщенні, в якому пожежа, температура буде найнижчою?	а) у кутку; б) на рівні зросту людини; в) на рівні підлоги.	в
12.	Чи можна в разі пожежі користуватися ліфтом?	а) не можна; б) можна для швидшої евакуації; в) можна, якщо не сильне задимлення.	а
13.	Як правильно орієнтуватися під час руху в задимленому коридорі?	а) перебираючи руками по стіні, в якій є вихід на сходову клітку; б) намагатися триматися центру коридору; в) використовуючи правило правої руки.	а
14.	На якій відстані забороняється стоянка транспорту від пожежних гідрантів, забірних пристроїв вододжерел, пожежного обладнання та інвентарю на поворотних майданчиках тупикових проїздів?	а) не менше 5 м; б) не менше 10 м; в) не менше 15 м.	а

По завершенню інструктажу проінструктована особа повинна правильно виконати практичні вправи щодо приведення у дію наявних на об'єкті типів вогнегасників, пожежного кран-комплекту (за наявності), дій у разі пожежі з проходженням маршрутів евакуації.